

ZPRÁVY SLUKO

vydává

STUDIJNÍ A LIDOVÝCHOVNÝ ÚSTAV KRAJE OLOMOUCKÉHO
Krajské museum • Krajské výzkumné středisko • Krajská galerie •
Krajská hvězdárna • Přípravný výbor Krajské zoologické a Krajské
botanické zahrady • spolu s Krajskou výzkumnou komisí v Olomouci
Objednávky řiďte na SLUKO, Olomouc I, nám. Republiky 6, tel. 2731

Říjen 1953

Číslo 29

Vědě a vlasti

(Vzpomínka k 70. výročí založení Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci)

V minulém čísle našich Zpráv hovořil V. Burian o práci ve sbírkových fondech SLUKO, v nichž je i nesmírně cenný přínos, kterého se nám dostalo právě sbírkami bývalého Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci. Dnes vzpomínáme 70. výročí založení tohoto spolku, jehož práce znamenala opravdu mnoho pro rozvoj moravského musejnictví a měla nesporně značný význam pro rozvoj české vědy vůbec. Vzpomeňme jen, že to bylo první české museum na Moravě, cílevědomě budované od počátku i jako ústav vědecký i jako zřízení lidovýchovné. A nebylo náhodou, že tato instituce vznikla před 70 lety zrovna v Olomouci. Vždyť se tak stalo v městě nejstarší moravské vysoké školy; a zde za času Kotsmíchova, Kosinova, Praskova a Havelkova znovu oživaly vědecké tradice olomoucké university, podporované časopisecky „Koledou“ a „Komenským“ a novinářsky „Našincem“ a „Pozorem“.

Havelka spolu s Praskem jako iniciátoři budoucího prvního českého musea na Moravě byli si od prvopočátku (jaro 1883) vědomi toho, že nebudují ústav, který by byl ztělesněním nějakého moravského separatismu, ale zásadně jim šlo o českou protiváhu německých museí brněnských. Viděli organisátorskou a badatelskou činnost ústavu ve světle zdravého regionalismu, jenž by svými badatelskými výsledky dal spolehlivý materiál pro hospodářské, politické i kulturní dějiny Moravy a vyložil tak i svérázný, moravsky osobitý charakter a jeho přínos k osvětlení české a slovanské kultury. Jak pokrokové názory měli zakladatelé Vlasteneckého musea, vysvítá z prvního svolání v „Našinci“ ze dne 2. května 1883, kde se mezi jiným praví: „Jestliže ústav vědecký nejen přítomnosti, ale i budoucnosti prospívati má, do praktického života nadmíru potřebno jest oddělení průmyslové... Krajinské museum pak pečovalo by také o potřeby těch tříd, ke kterým se dosud nemívalo tou měrou zřetele, k rolnickému stavu. Není to planý stesk, že v minulých dobách se přihlíželo jen k vyšším třídám, o obecný lid že málo dbáno, pročez ku podivu skrovné zprávy právě o lidu máme; nyní ovšem leccos proměněno, ale nebude do budoucnosti mnohem lépe, nepříčiní-li se o to vzdělanci, kteří ve větším díle z lidu obecného vzešli...“

Po odchodu V. Praska do Opavy, kde se stal ředitelem nově založeného matičního gymnasia, získal prof. Havelka vynikajícího pomocníka pro své snahy ve svém budoucím tchánu, otci moravské archeologie, dr. J. Wanklovi, jenž se do Olomouce přestěhoval v létě r. 1885, a dále v P. Ig. Wurmovi, známém vlasteneckém knězi. Tito tři stali se duší Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci a vtiskli mu na dlouho svůj ráz: Wankel činností archeologickou, Wurm důrazem na slovanskou myšlenku v rouše cyrilometodějském a Havelka spojením obou. To se také jeví na „Časopise Vlasteneckého spolku musejního“, jenž v 59.

ročnících, od r. 1884 do r. 1950 shromáždil spoustu neobyčejně cenného materiálu z oboru věd přírodních i společenských, zvláště z archeologie, národopisu a historie.

Olomoučtí musejní pracovníci dovedli kolem sebe shromáždit řadu vynikajících odborníků z celé české vědy a jejich časopis se tak stal hledaným nejen u nás, ale i v zahraničí. Svědčí o tom stále docházející objednávky z cizích zemí. Uvážíme-li nadto, že ČVSMO byl v letech 1884—1891 vlastně jediným českým vědeckým časopisem na Moravě („Časopis Matice moravské“ v letech 1882—1891 nevycházel), pak zřetelně vynikne jeho význam i na poli celé moravské vědy.

Vedle činnosti vědecké vykonal VSMO mnoho i v lidovýchově. Za 78 let musejní práce to byly stovky přednášek, desítky filmových představení, nehledě k bohatým expozicím především vlastního materiálu, což vše znamenalo nejen velikou práci osvětovou, ale bylo za Rakouska současně i důležitou prací buditeřskou.

Změna poměrů po osvobození se projevila i v musejnictví, a to především ve stálém zvětšování úkolů, kladených na musea. Bylo jasné, že tak velký úkol musí mít trvalé hospodářské zabezpečení a řadu stálých vědeckých pracovníků, že tedy nemůže počítat jen s milodary a s amatérskými zájemci. Díky lidově demokratickému zřízení, nastaly po osvobození a zejména pak po r. 1948 pro musejní práci nové podmínky a proto se valná hromada VSMO na podzim r. 1951 rozhodla spolek likvidovat a předat celé své jmění, movité i nemovité, nově vytvořenému Krajskému museu. Poslední valná hromada VSMO splnila tak moudrou připomínku, kterou o 50. výročí založení tohoto spolku pronesl zástupce Svazu českých muzeí dr. Jar. Helfert, když řekl: „Váš spolek, vaše museum má významnou historii musejnickou, jako průkopník národního musejního programu na Moravě. A má úkoly, z nichž ústředním a velikým úkolem je sjednotit musejní práci v Olomouci tak, aby v rámci systemisace našeho musejnictví ve státě byla vybudována pevná a nosná posice musejnictví druhého hlavního města země.“

Zřízení Krajského musea v Olomouci bylo umožněno mezi jiným tedy i právě splněním úkolu, jež zvěčnělý brněnský musejník v r. 1933 kladl na srdce jubilejícímu spolku. Formy se změnily, avšak dílo žije dále. Novému ústavu pomáhají a s ním spolupracují dále mnozí členové VSMO a jeho posledního výboru, obzvláště jeho poslední předseda Ing. J. Kšíř, dále V. Dušil, prof. Filip, prof. dr. J. Springer a jiní.

I když dnešní musejnictví jde a musí jít cestami novými, přece my, kteří jsme převzali dědictví VSMO, musíme vděčně vzpomenout té veliké práce svých předchůdců. Oni byli prvními českými musejníky na Moravě, oni shromáždili poklady ceny nesmírné a namnoze jedinečné, oni postavili moravskou vlastivědu do služeb lidu. A i když v mnohém dnešní doba přehodnocuje dědictví otců, činí tak do jisté míry také v intencích svých předchůdců a v souhlase se slovy Adolfa Vaška, jak je pronesl v r. 1910, když psal o počátcích VSMO: „...že velikolepě koncipovaná a historicky významná vůdčí idea vědecké agendy „Vlasteneckého spolku musejního“ není prosta omylů, lehce je vysvětlitelná v zemi, v níž nebylo ještě dostatek vyškolených pracovníků a v níž se rozmohlo vědecké amatérství. Nyní záleží pouze, aby vědecké generace dneška i zítřka hleděly kritickým obsahem naplnit to, k čemu se táhly tužby generací starších.“

Vzpomenutá Vaškova slova se dnes zcela naplňují. A jestliže současně tímto malým příspěvkem vzpomínáme 70. výročí VSMO a 68 let plodné práce, jestliže k tomuto jubileu přispěje i výstava lidového umění a archeologie ze sbírek tohoto musea, je to prozatím jen skromným aktem vděčnosti synů otcům. Opravdového zhodnocení jejich veliké činnosti se jim dostane na místě jiném. Necht' však příjmou členové bývalého VSMO už dnes ujištění, že jejich práce zůstane užitečnou i v nových poměrech, a že my, kteří jsme byli povoláni střežit a rozmnožovat jejich odkaz, budeme tak činit poctivě. Že budeme tak činit s vědomím vážné zodpovědnosti i vůči zakladatelům a budovatelům prvního českého musea na Moravě, i vůči lidu, vládci této země. Jsme a budeme si stále vědomi, že výsledky budovatelského úsilí našeho lidu umožňují nám rozvíjet v ústavu nového typu tu práci, ke které dal základ právě Vlastenecký spolek musejní v Olomouci.

Krajské výzkumné středisko

Důležité upozornění. Všechny naše spolupracovníky upozorňujeme, aby si prostudovali znovu podmínky ve smlouvách na provedení průzkumných akcí v tomto roce. Zejména je nutno dodržet všechny termíny, neboť jinak bychom nemohli zaručiti plné proplacení rezervovaných částek.

Současně žádáme všechny vedoucí průzkumných kolektivů, aby nám zaslali (pokud tak již neučinili), krátké zprávy o průběhu a hlavních výsledcích letošních průzkumných akcí.

Dále prosíme, aby nám všichni naši externí spolupracovníci do 19. listopadu t. r. sdělili, která témata by doporučovali zpracovávat v oblasti Olomouckého kraje v příštím roce. Návrhy externích spolupracovníků a pracovníků SLUKO budou projednány současně s požadavky na průzkum kraje, které potřebuje provést KNV a stanou se podkladem pro sestavení plánu akcí na rok 1954. Neopomeňte proto uplatnit vlastní iniciativní návrhy.

- Soupis právnických a hospodářských rukopisů v Olomouci, který zpracovávají univ. prof. dr. M. Boháček a univ. prof. dr. Fr. Čáda, pokročil již natolik, že jsou popsány všechny rukopisy v Universitní knihovně v Olomouci sign. I. a celé toto první oddělení, t. j. celkem 531 signatur je zrevidováno, což je téměř polovina bohatého rukopisného fondu základního. Současně se pracuje na výzkumu v býv. kapitulní knihovně v Olomouci, spravované Krajským archivem olomouckým, jejíž rukopisy poskytují stále nové buď málo nebo vůbec neznámé kodexy.

- Ing. dr. Z. Gardavský se svým kolektivem vypracoval a dodal 8 svazků rozborových studií technicko-stavebních, stavebně-hygienických, sociálně-třídních, bytových a statistických o jednotlivých blocích kulturní rezervace starého města v Olomouci.

- Dr. R. Janál ukončil své výzkumy o dějinách dolování železných rud na panství bouzovském a synteticky je zpracoval v obsažný elaborát. Tento elaborát již slouží dalším akcím. Vedle toho zpracoval jmenovaný v akci průzkumu Hranicka práci o rybnících na Hranicku v minulosti.

- Z loňských akcí má SLUKO k dispozici elaborát o soustavném průzkumu písků v jihozápadní a západní části Olomouckého kraje a o kaolinech v okolí Zábřeha, jež vypracoval kolektiv Mineralogického ústavu PU pod vedením univ. prof. dr. Fr. Němce a dr. J. Hlobilové.

Sborník prací SLUKO je připravován ve dvou svazcích, s částí přírodovědnou a s částí odboru věd o společnosti. Vzhledem k tomu pracuje i redakční rada Sborníku ve dvou skupinách. V redakčním kruhu části přírodovědné, který vede dr. Vl. Strnad, spolupracují univ. prof. dr. S. Hrabě, univ. prof. dr. J. Kabelík, doc. dr. Vl. Kalabis, ing. M. Kopřiva, dr. J. Luner, univ. prof. dr. Fr. Němec, MUDr. et RNDr. h. c. M. Remeš, doc. dr. O. Štěpánek, dr. B. Šula, dr. Vl. Teyrovský, univ. prof. dr. Fr. Vitásek, univ. prof. dr. K. Zapletal.

Přírodovědná část tohoto ročníku Sborníku prací SLUKO bude obsahovat tyto příspěvky:

Vl. Strnad: Úvod k přírodovědné části sborníku; K. Zapletal: Geologie Olomouckého kraje; Fr. Němec: Považa a technické využití drob Olomouckého kraje; J. Hlobilová: Kaoliny Olomouckého kraje; J. Skácel: Geologické hodnocení geofyzikálního mapování magnetického; J. Skácel: Geologické poznámky z okresu šumavského; L. Frejková: Předběžná zpráva o nefel. basanitů u Zálesí; M. Ovečka: Geologické poměry ve vých. cípu Dražanské vysočiny; Vl. Strnad — St. Vosyka: Padesát let prof. dr. K. Zapletala; Vl. Strnad:

Osteologický nález na Sovinci, list 4058; Vl. Strnad: Nález zbytku nosorožce v Javoříčském kraje, list. 4158; M. Kopřiva: Význam geomorfologie pro územní plánování; J. Luner: O klimatu Olomouckého kraje; B. Šula: Zemřel Josef Otruba; B. Šula: Poznámky k rozšíření hvězdnatce zubatého; V. Dyk: Vliv prostředí na znaky a zbarvení mladých lipanů; V. Dyk: Vranky v řece Bystřici; E. Hepner: Několik poznámek o netopýrech Šternberska; P. Říha — Vl. Teyrovský: Samec klešťanky *Sigara striata* (L.) bez striglu; Vl. Teyrovský: Příspěvek k poznání vývoje larválního pouzdra *Molanna angustata* CURT; Vl. Teyrovský — J. Procházka — M. Rozsypalová: Několik poznámek o komárech v okolí Olomouce; J. Pospíšil — I. Flasar: Drobné příspěvky k ornithologii Olomouckého kraje; J. Kabelík: Kurare; O. Mrkos: Pohlavní a vegetativní hybridisace rajčat; Vl. Teyrovský — Vl. Strnad: Výstava přírodovědného odboru SLUKO; Různí autoři: Drobné zprávy; Recense nové literatury.

Radakční kruh části odboru věd o společnosti vede V. Burian a jeho členy jsou: ing. V. Capoušek, ing. dr. Zd. Gardavský, dr. Vl. Gregor, docent dr. L. Hosák, dr. J. Kanyza, doc. dr. O. Králík, dr. I. Krsek, doc. dr. Fr. Kutnar, dr. J. Lakosil, prof. dr. V. Losík, dr. J. Skutil, A. Travěnek.

Obsah této části Sborníku tvoří práce:

J. Kanyza: Úvodní slovo k Sborníku, části věd o společnosti; J. Popelová: O dvojím regionalismu; J. Skutil: Prvé paleolitické nálezy z Dubicka na Zábřežsku; J. Skutil: Ještě k ohlasům nálezů gallských jantarů ze Starého Hradiska; J. Kvíčala: Začátky lidu popelnicových polí v Olomouckém kraji; M. Zemek: Z bohatství olomouckých rukopisů; O. Králík: Josef Dobrovský v Olomouci; J. Kanyza: Je lidová píseň „pokleslá kulturní hodnota“?; Vl. Gregor: O pravost hanácké lidové hudby; J. Poláček: Lidová píseň na Hané v dnešní době; J. Jiroušek: Lidová píseň ve Veselíčku u Lipníka nad Bečvou; B. Studna: Některé výzdobné prvky kancionálu Jana Pinkavy; J. Kšír: Staré lidové stavebnictví na Hané; F. Tvrdoň: Vliv prostředí na tvorbu K. M. Čapka-Choda; Vl. Gregor: Jan Josquin a Václav Solín; V. Richter: Umělecko-historický výzkum; J. Lakosil: Stará kronika bzenecká; L. Hosák: Průmyslové závody a jejich vývoj v Přerově před hospodářskou krizí let třicátých; V. Burian: Větrné mlýny na Vyškovsku; V. Burian: Sansonova variace Komenského mapy z r. 1654; V. Burian: K značkování výrobků blanenských železáren v 18. stol.; V. Burian: Olomoucké analogie amuletů ze slavkovského bojiště; V. Burian: Lidový název „paíta“ v kraji Olomouckém; J. Páleníková: Přehled literatury z oborů prehistorie za r. 1945—1952 v Olomouckém kraji; Bn — Ll — Kz: Z kraiové literatury historické a vlastivědné; Různí autoři: Drobné zprávy; Recense nové literatury.

Stálý sbor odborných poradců a spolupracovníků SLUKO při geografickém oddělení

Podle § 9 statutu SLUKO byla vytvořena při geografickém oddělení sekce stálého sboru odborných poradců a spolupracovníků SLUKO. Pro jednotlivé obory této sekce se doposud přihlásili:

Meteorologie a klimatologie: prof. dr. M. Konček (Bratislava), doc. dr. A. Gregor (Praha), dr. Š. Petrovič (Bratislava), dr. M. Nosek (Brno), dr. V. Hlaváč (Čes. Budějovice), dr. J. Pícha (Hradec Králové), prof. dr. Fr. Konečný (Prostějov).

Biometeorologie: dr. Vl. Stružka (Praha).

Agrometeorologie: prof. ing. dr. V. Novák (Brno), doc. dr. P. Uhlíř (Praha).

Hydrologie: prof. ing. dr. O. Dub (Bratislava), ing. dr. M. Čermák (Brno), dr. R. Netopil (Brno).

Hospodářská geografie: doc. dr. M. Blažek (Praha), dr. St. Šprincová (Olomouc).

Dr. Jan Luner

Krajské museum

Odbor věd přírodních

• *Mineralogické a petrografické oddělení* (supl. dr Vl. Strnad). Referent spolu s věd. pom. silou provedl detailní rozdělení depositářů systematicky podle jednotlivých vědních oborů. R. Sládek ukládal vytríděné nerosty podle systému do nových skříní, které oddělení obdrželo v poslední době. Dále pokračoval v průzkumných a sběrných akcích na pegmatitových žilách v okolí Sobotína, v Krásném a v kontaktních oblastech bludovských erlánů. Z poslední lokality získal kolekci zajímavě utvářených druz značně velkých amethystů a křišťálů (s lupénky železné slídy). Nález bude zhodnocen v chystaném Sborníku prací SLUKO.

• *Geologické a paleontologické oddělení* (dr Vl. Strnad). Referent dokončil a odevzdal stručné přehledy geologických poměrů v okrese bruntálském, jesenickém a šumperském. Tyto práce jsou úvodními statěmi geologických rozborů podrobných a budou sloužit jako podkladové studie k elaborátům o přírodních poměrech těchto tří okresů, které byly dodatečně zařazeny do usnesení vlády ze dne 15. září 1953. V rámci této akce zpracoval referent podrobně přehled geologických poměrů okresu bruntálského, v němž m. j. uvedl známé i málo známé lokality paleontologické, mineralogické a dějiny dolování v okrese zároveň s povšechnou charakteristikou nerostných surovin v okrese a s přehledem literatury.

• *Geografické oddělení* (dr J. Luner). Referent dokončuje elaborát a klimatickém zhodnocení okresu Jeseník. Pro potřebu územního plánu byly vypracovány 4 posudky. — Inventarisace map, deponovaných v oddělení je již ze dvou třetin provedena.

• *Botanické oddělení* (dr B. Šula). Během října byly soustředěny všechny botanické sbírky nejrůznější provenience v prozatímních depositářích v hlavní budově na nám. Republiky č. 6. Většina těchto převzatých sbírek musí být zainventována a projít co nejdříve řádnou desinfekcí. — Pro KNV zpracovává referent soubornou zprávu o přírodních rezervacích v Olomouckém kraji. V souvislosti s touto prací bude v nejbližší době (v rámci Lesnické ankety) dokončen kratší elaborát o přírodních rezervacích Jeseníků. Pro potřeby územního plánu byl podán písemný posudek krajinářsko-botanického zaměření.

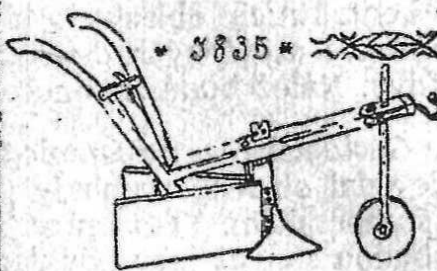
Náš spolupracovník dr Josef Nádvorník (Praha), revidoval některé lichenologické sběry (*Usnea* div. sp., *Physcia* div. sp.) ze sbírek SLUKO.

• *Zoologické oddělení* (dr Vl. Teyrovský). Koncem října byly pro letošní rok skončeny hlavní plánované průzkumné akce v terénu okresů Kojetín a Šumperk: tento průzkum přinesl za oba poslední měsíce (září—říjen) mimo jiné též cenný materiál některých nových dat k fenologii hmyzí fauny vod Olomouckého kraje. Ve škole práce zaměstnanců SLUKO proslovil referent dne 27. října t. r. přednášku *Věda a osvěta v práci Krajského musea*.

V preparátorské dílně (prep. J. Fabbris) jsou čištěny a opravovány preparáty, získané ze školního kabinetu gymnasia ve Šternberku; výběr z nich bude včleněn mezi exponáty nově upravené výstavní síně zoologických sbírek, jejíž otevření je připravováno na počátek r. 1954.

Odbor věd o společnosti

• *Zemědělské oddělení* (V. Burian). Ve sbírkách oddělení byly zrestaurovány modely hospodářských zvířat a dokončena konzervace zemědělských strojů (A. Strnad, H. Hradil). Agrárně historická bibliografie zhruba dokončená v červnu 1953, byla nyní roztríděna podle autorů a věcně (dosud obsahuje 215 hesel) a bude stále doplňována. — Referent vypracoval podrobnou zprávu o nálezu památek ve věži zámku ve Velkých Losinách jako doplněk popisu zámeckých objektů k výkladu pro návštěvníky. — Komisi *Olomouckého hnutí za vysoké výnosy a jakost sladovnických ječmenů* byl referent pověřen redakcí katalogu celostátní ječmenářské přehlídky.

Oboravač brambor	Čís. inv.: Z .. 260
	Umístění:
<p>Původ: Vlastenecký spolek musejní</p> <p>Délka dřevěného hřídele 113 cm, výška dřevěných zahnutých klečí s příčkou 70 cm. Kopčidlo: délka dřevěných křídel na 4 závěsech 55cm, rozpětí regulovatelné železnou dírkovanou škárou se 4 otvory po obou stranách na vzdálenost 29-44 cm, železná radlička na dřevěné nožce 47 cm vysoké s plazem 39 cm dlouhým. Na přídi hřídele okuté dřevěné kolečko o průměru 20 cm na železné vidlici 67 cm dlouhé, hloubka regulovatelná 8 otvory, vzdálenými od sebe asi 4 cm. Konec hřídele okut a opatřen hákem pro zápřež. Na horní ploše hřídele vyryty ornamenty z obloučků a hvězd s vrocením 1835.</p>	<p>Obr.:</p>
<p>Katalog výstavy 5000 let zemědělství Prv. publ.: Slomoučského kraje, s.13</p>	<p>Rozměry:</p> <p>Čís. neg.:</p>

ST 17

Ukázka katalogového lístku zemědělského oddělení SLUKO na formuláři, předepsaném Svazem českých muzeí. Lístky se vyhotovují ve více exemplářích, podle povahy a potřeb oddělení: pro řazení vývojové, věcné, lokační, příp. numerické. Obdobný popis a náčrt obsahují také záznamy v inventární knize v přírůstkovém pořadí. Popisy jsou doplněny fotografiemi nebo kresbami, planograficky rozmnoženými pro duplikáty. Pracovníky SLUKO čeká práce na pořízení několika desítek tisíc těchto záznamů.

- *Vojenské oddělení* (V. Burian). Příhodného počasí v říjnu bylo využito k pracem v depositářích, a to především ke katalogisaci a konservaci (referent, A. Strnad, H. Hradil). — Jako součást svého patronátního závazku vytrídil referent dne 2. října t. r. sbírku zbraní v zábřežském museu. — Dne 11. října t. r. navštívil slavkovské bojiště, museum a Mohylu míru u Prace, hroby padlých u Prace a Křenovic a zámek ve Slavkově u Brna. — Krajobová bibliografie byla roztríděna podle hesel a autorů.

- *Oddělení pro prehistorii* (dr J. Skutil). Spolu s ing. Jos. Kšírem, zaměřil referent situaci výkopných prací v nádvoří hlavní budovy SLUKO na nám. Republiky. — V oddělení pokračovaly i nadále inventarisační a katalogisační práce.

V kolonii mezi Třebčínem a Lutínem, po pravé straně silnice před drahou (na rohu domku č. 169), přišlo se při kladení potrubí na kostrové hroby (1,20 m hl.), jež byly rypad'em tak dokonale rozrušeny, že nebylo možno určit ani polohu koster, pravděpodobně skrčených a ležících ve zcela úzkých jamách. Hrob I. byl podle zbylých kůstek dětský, v hrobě II. byly nalezeny zbytky silně patinovaných kostí ruky, v hrobě III. a IV. jen zbytky kostí a v hrobě V. zbytky silně patinovaných kostí ruky s 3 drobnými bronzovými drátěnými patinovanými kroužky. Podle všech známek šlo tedy asi o hroby unětické. Hroby prohlédl také dr J. Kvíčala z Prostějova. Západním směrem od hrobu V. byl v profilu zbytek nezřetelné jámy, v níž byly 2 zcela atypické (lužické?) rozpadlé střípky.

Z dalších nových akvizic oddělení. Z Třebčína bylo získáno od řed. Vlad. Nejedlého 11 patinovaných pazourkových artefaktů a ústěpů, které pocházejí buď ze stanice Malého Kosíře nebo z některých přilehlých svahů. — Správa školy v Lutíně darovala nám celkem 7 různých předmětů; nálezy však bohužel postrádají bližších traťových údajů. — Rovněž darem, od řed. Rud. Albrechta, byl získán

okrajový střepek lužické misky a 6 střepek zdobených volutami. -- Umělecko-historické museum ve Vídni darovalo oddělení pěknou fotografii známého starého germánského nálezu z Nasobůrek (jde o nálezy z Nasobůrek u Litovle a nikoli — jak bývá někdy uváděno — o nálezy ze západomoravské Náměště nebo Krumlovska). Prof. O. Maška a ing. L. Maška z Brna darovali oddělení velký portrét zesnulého řed. K. J. Mašky, který patřil k nejpilnějším spolupracovníkům olomouckého musea.

V tomto čísle Zpráv je přiložen dotazník o starožitných nálezech na severní Moravě. Prosíme, aby mu zájemci věnovali pozornost a upozornili nás na podobné starožitné nálezy severomoravské z oblasti svých působišť.

• Oddělení pro dějiny dělnického hnutí (A. Travě nec). Referent probral všechen materiál, nashromážděný ve skladišti musejní budovy v Purkrabské ul. č. 2 a podle jeho povahy jej roztrídil pro jednotlivá oddělení SLUKO. Uvolněná místnost bude přeměněna v depositář historického oddělení. — Podle instrukcí Ústavu dějin KSČ v Praze, zorganizoval ve spolupráci s Krajskou poradnou marx-leninismu v Olomouci krajskou komisi, resp. vedoucí okresních skupin (v okresích) pro bádaní o dějinách dělnického hnutí.

Ústav pro výzkum léčivých rostlin

Navazující na článek v č. 26 Zpráv SLUKO o činnosti Ústavu pro výzkum léčivých rostlin (při SLUKO) ve Vel. Losinách, vybíráme z mnoha prováděných výzkumných prací několik dalších zajímavých výsledků.

Letos bylo m. j. zkoušeno několik zrn Vavilovova žita (*Secale Vavilovii* GROSS-HEIM) cizí provenience, velmi citlivého na námel. Na pokusném záhoně toto žito prokázalo skutečně vysokou citlivost i proti spontánní infekci námelem. K pěstění námele se však Vavilovovo žito pravděpodobně zatím hodit nebude, neboť přílišná citlivost dává sice vyrůst i více než 10 sklerociím v jediném klasu, ovšem velmi drobným. Zkušenost ukazuje, že malá sklerocia mají však málo alkaloidů. Kromě toho by bylo nutno zcela změnit způsob sběru.

Novými methodami na alkaloidy bylo vyšetřeno 8 druhů durmanů (*Datura*), 2 druhy blínu (*Huoscyanus*) a rulík (*Atropa belladonna*). Nejvýhodnějším se projevil rulík, pěstovaný v Losinách, a pak hlavně durman stromkovitý, v červené odrůdě (*Datura arborea* var. *sanguinea*). Práce o tom vyjde in extenso ve Sborníku SLUKO.

Velmi zajímavé výsledky dalo vyšetření našeho řebříčku obecného (*Acillea millefolium* ssp. *eumillefolium*), který je oblíbenou léčivou rostlinou i našeho lidu. Velmi příznivé zprávy o něm přináší v pojednání prof. Govorova (Omsk) č. 65. Medicinského rabotniku (1953). Řebříček by mohl dobře zastoupit daleko obtížněji sbíraný heřmánek, a to jak zejména při zevním, tak i při vnitřním užití. V našem ústavu byla vyšetřována hlavně základní léčivá složka řebříčku obecného, t. zv. azulen. Zkoušky prokázaly dřívější zkušenost (doc. dr. Blažek, E. Stahl), že ne všechny trsy téhož druhu řebříčku mají azulen. Tak na př. doc. dr. Blažek našel jen u 16 proc. rostlin azulen; losinské rostliny mají azulenu v 60 proc. Tato okolnost je podmíněna geneticky, při čemž jedinci podržují množství azulenu i za změněných vnějších podmínek. Z toho vysvitá, že je nesporně výhodnější pěstovat v kultuře vybrané rostliny řebříčku, které vykázaly největší množství azulenu a nespokojit se pouhým sběrem volně rostoucích rostlin; taková směs obsahuje totiž některé rostliny s žádoucím obsahem azulenu a rostliny bez azulenu. Rovněž tato práce vyjde v plném rozsahu tiskem.

Zdroj nového srdečního léku — pakmín (*Ammi visnaga*) sice v pokusné zahradě ústavu velmi dobře rostl a kvetl, ale semena v tomto podhorském kraji asi již nevyzrají (snad ještě dojdou ve skleníku). Do zralosti jim chybí jen zcela málo a lze tedy oprávněně předpokládat, že by se tato okoličnatá severoafriická rostlina dala docela dobře pěstovat v teplejších jižních krajích ČSR.

Krajská zoologická zahrada

Jak bylo referováno v min. čísle Zpráv SLUKO, zahájila správa zoo stavbu spodní hráze pro první vodní nádrž. Byla provedena betonáž vypouštěcího a přepadového zařízení na hrázi. Velmi dobře se zde osvědčily ženy, které za technického dozoru odborníků provedly celou práci v poměrně krátké době. Bude-li stejně příznivé počasí, bude po skončení této práce provedena stavba vlastní sypané hráze. V kladném případě by tak bylo možno již na jaře zachytit jarní vody.

Kromě těchto prací byly ve velkém množství vysázeny kaštiny a jeřáby. Sadbou těchto dřevin sledujeme zlepšení bonity půdy a také její zpevnění.

Krajská galerie

Dne 6. listopadu t. r. byla ve výstavním sále Domu umění v Olomouci, Hynaisova 13, zahájena výstava *Česká kresba XIX. stol.* Na tuto výstavu, která podává vývojový přehled české kresby XIX. stol. a na níž jsou svými pracemi zastoupeni naši národní umělci Mikoš Aleš, Josef Mánes, Max Švabinský a jiní, zveme nejširší veřejnost, zvláště školní mládež. Upozorňujeme zvláště učitele výtvarné výchovy, aby využili této příležitosti a seznámili mládež s tvorbou našich předních výtvarných umělců. Výstava potrvá do 29. listopadu t. r. a je otevřena denně od 9. do 17. hod. (mimo pondělí) a v neděli od 9. do 12. hod.

Knihovna SLUKO

V posledním období byl pořízen lístkový seznam vypůjčených knih. V souvislosti s tím byla provedena revize knihovny (srovnán stav knihovny s inventářem a kontrola seznamu výpůjček podle vypůjčovatelů).

Kromě toho registroval knihovník z denního tisku v měsíci září všechny články a zprávy, mající vztah k ústavu a k práci jeho referentů.

Knihovna SLUKO získala řadu knih nejrůznějších oborů ze zrušených knihoven, soustředěných na zámku v Čechách pod Kosířem.

Kronikářská poradna

Vedle četných ústních informací dodal ref. V. Burian kronikářům MNV v Brodku u Přerova a v Suchdole materiál k starším místním dějinám a podrobné směrnice k zachycování současných událostí.

ROH

• Dne 27. října t. r. byla zahájena Závodní škola práce ZŠP za vedení dr. J. Lu-
nera.

Úvodní přednášku proslovil dr. Vl. Teyrovský na thema *Věda a osvěta v práci krajského musea*. Provedl v ní rozbor vědecké práce, která bývá často špatně chápána jako pouhý souhrn poznatků bez konečné synthese a tím bez konečného všeobecně platného závěru a ukázal prakticky na ukázkách z plánů instalace expozic zoologického oddělení zcela nové podání ekologických a zoogeografických poznatků jako moderní způsob osvětové práce, plynoucí z vlastní vědecké činnosti.

• Kolektiv přírodovědného odboru SLUKO uzavřel při příležitosti projednávání vládního usnesení ze dne 15. září t. r. socialistický závazek, v němž se jednotliví pracovníci odboru zavázali přednostně pracovat na úkolech, zadávaných KPK v Olomouci, pokud se budou týkat podkladů pro provádění nejdůležitějších staveb průmyslových, zejména v surovinových zdrojích národního hospodářství, dále podkladů klimatografických a návrhů botanické úpravy pro stavby obytných budov v krajském hlavním městě, příp. i v jiných městech kraje a organizačně zajistí nebo provedou podkladové práce o půdní únosnosti při těchto stavbách. Dále se zavázali spolupracovat na projekčním zajištění akce *Občané budují své město* v Olomouci a výsledků své práce využítí pro chystanou výstavu a trvalou expozici v ústavu, která ponese název *Olomouc včera, dnes a zítra*. Zavázali se rovněž, že provedou ještě v r. 1953 předběžné zhodnocení dějin dolování v kraji takovým způsobem, aby výsledky práce ústavu i práce externích badatelů mohly být ihned předány k využití našemu průmyslu a průzkumu. K svému dřívějšímu závazku na vypracování podkladů pro zlepšení hospodářství v pohraničních okresech připojili pracovníci odboru přesné termíny k zhodnocení jednotlivých dílčích pracovních úseků a zkrátily původní termín o dobu své dovolené. Konečně se zavázali spolupracovat dále na projekčním zajištění zoologické zahrady, botanické zahrady, hvězdárny v Olomouci a Ústavu pro výzkum léčivých rostlin ve Vel. Losinách, k provedení různých zlepšení v ústavních depositářích a k všestranné odborné pomoci a vedení všech lidových spolupracovníků ústavu, a to v době pracovní i mimopracovní.

Závazek se týká roku 1953 a bude mít vliv na usměrnění plánu práce na rok 1954.

Závazek podepsali: dr. Vl. Strnad, dr. Vl. Teyrovský, dr. J. Luner, dr. B. Šula, R. Sládek, J. Fabbris.

Tento závazek vyhlásili podepsaní na celozávodní poradě dne 6. října 1953 a při tom vyzvali k uzavření podobného závazku i odbor věd o společnosti.

Různé zprávy

• Dne 21. prosince 1952 zemřel ve Vídni čelný moravský vlastivědec a genealog Josef Pilnáček, autor monumentálního díla „Staromoravští rodové“. Přispíval také do posledních ročníků ČVSMO a vědecky korespondoval s pracovníky SLUKO. Jeho celoživotní dílo bylo podrobně zhodnoceno ve 3. čísle Vlastivědného věstníku moravského.

• **Výzkum díla F. A. Šebesty-Sebastiniho.** Se SLUKO spolupracuje katedra věd o umění filosof. fakulty PU v Olomouci při provádění výzkumných úkolů již od r. 1952. Dr. Ivo Krsík jako expert SLUKO zpracovává monografii o malíři Františku Antonínu Šebestovi, zv. Sebastini.

F. A. Šebesta se narodil v Kojetíně před r. 1715. Od r. 1755 bydlel v Prostějově. Zemřel r. 1789. Byl činný hlavně na střední a severní Moravě a také ve Slezsku moravském i pruském. Jistou dobu pracoval ve Vídni u F. A. Maulbersteche. Podle starých zpráv byl Šebesta malířem náboženských i světských obrazů; doposud však se zachovaly, jak se zdá, jen obrazy s tematikou náboženskou. Tyto obrazy ukazují Šebestův vývoj od rokoka ke klasicismu. V Šebestově díle — a to je činí zajímavým a poučným — se projevuje neobyčejně výrazně vyhrocený subjektivismus, svědčící o krizi malířství doznávajícího feudálního období. Skoro až výstřední naturalismus většiny jeho rokokových prací a trvalá tendence k bizarnosti, často rustikálně zbarvené, znejasňují některé Šebestovy pozoruhodné náběhy k realismu.

Tendencí k bizarnosti souvisí Šebesta s vrstvou středoevropských a italských malířů na sklonku baroka, jejichž díla, naladěná pozdně-slohově subjektivně, byla v dobové odborné mluvě nazývána „capriciosními“, t. j. vrtošivými, náladovými, svévolnými. Bizarní ráz nepolevil ani na konci Šebestova života, kdy se Šebesta pokoušel vyrovnat s klasicismem, který byl již výtvarnou mluvou nastupujícího měšťanstva. Patřil tedy Šebesta k zajímavým osobnostem na rozhraní dvou epoch.

Dosavadní výzkum opravil a rozmnožil seznam Šebestových prací, uváděných stávající literaturou (J. P. Cerroni, Ř. Wolný, P. Fr. Starý). Výzkum objevil také dva cykly kopií, pořízených podle Šebestových obrazů (Nový Malín, Vojtovice u Žulové). Katalog zachovaných děl obsahuje prozatím asi 50 obrazů a 5 cyklů nástěnných maleb, z čehož bylo nově objeveno 15 obrazů (Bretnov, Vyškov) a 1 cyklus nástěnných maleb (Smržice, fara).

Dr Ivo Krsek

• **Okresní museum v Zábřehu na Mor.**, dříve Městské vlastivědné museum. založené z popudu E. Müllera r. 1919, bylo původně umístěno v zámku, později v nevhodných místnostech t. zv. Sýpky. Před konkrétní úkoly bylo postaveno teprve po přestěhování do domu Vizovských „Pod podloubím“. Dostalo se mu zde potřebných prostor a byly dotovány nejn nutnější adaptace; po překonání počátečních obtíží se sbírkami, které po nastěhování do budovy představovaly vpravdě nahromadění nesourodého materiálu, mohla být dne 1. března 1953 otevřena alespoň první výstavní místnost.

Předhistorický vývoj Zábřežska reprezentuje ve sbírkách především dubický paleolit, vesměs sběry Rudolfa Hoška a Františka Kotrleho. Z pozdějších pravěkých kultur, které se koncentrovaly převážně na jižním území okresu, kolem Dubicka, jsou zastoupeny nálezy kultury volutové (nástroje a keramický materiál), lužické (bronzové šperky, nádoby, závaží, drtidlo) a galské (nádoby). Pro slovanské osídlení Zábřežska, doložené nálezy v cizích sbírkách, zábřežské museum dosud dokladů nemá. Historické sbírky nepodávají již tak ucelený obraz svého období. Ze středověkých nálezů (keramika, sekyry, střely) je zajímavá serie loštických pohárů. Z běžných cechovních památek (truhlice, štíty) jsou pozoruhodné česky psané artikule zábřežského ševcovského cechu z r. 1607. Cechovní památky vhodně doplňuje téměř kompletní vybavení stolářské dílny z 19. stol. Pro hospodářské dějiny jsou nejvýznamnější tři rukopisné katastrální mapy: Postřelmůvek, Tatenice (1771) a Zábřeh (1793). Národopis je nejpočetněji zastoupen lidovou ma'bou na skle. Velmi cenným fondem je sbírka Karla Lukeše, která některými kusy daleko přesahuje význam okresního musea. Jsou to bohemika a moravika, pocházející z různých evropských antikvářů. Nutno upozorniti na četné mapy, plány, rytiny (m. j. V. Hollara české kroje v 17. stol., dále veduty Prahy, výjevy ze sedmileté války, bitvy u Slavkova) a knihy, z nichž nej cennější je inkunabule z r. 1498 a České dějiny olomouckého biskupa Jana XVI. Dubravského (1541—1553), vydané v Basileji r. 1575 (Io. Dubravii Olomuzensis Episcopi Historia Bohemica).

Václav Burian

Pomozte nám objevovati pravěk Jeseníků!

Severní Morava a hlavně Jeseníky byly dosud pokládány v literatuře za území archeologicky sterilní, které prý nebylo vůbec v pravěku obydleno a kam prý pravěký člověk vůbec snad nepronikl. Leč některé nálezy ukazují, že tomu tak není a že také na našem území jesenickém pohyboval se již v předhistorických dobách pravěký lovec. Těchto nálezů jest ovšem dosud velice poskrovnu.

Připravujeme práci o nejdávnějším osídlení nejsevernější Moravy se soupisem zdejších pravěkých nálezů. Jelikož jednotlivci je nesnadno tento soupis poříditi, obracíme se na všechny vlastivědné pracovníky zdejších severomoravských okresů, v první řadě na učitele, rolníky, dělníky, lesní zaměstnance a zájemce vůbec — se žádostí o sdělení, je-li jim něco známo o podobných starožitných pravěkých či časně historických zdejších nálezech: Jsou vám známy z vašich vesnic nebo z okolí nálezy kostí diluviálních („předpotopních“) zvířat? Nebyly u vás nalezeny kamenné sekyrky nebo mlaty? (Nepoužívá lid u vás k léčení a zařikávání „hromových kamenů“? Nezaměňte event. domácí nálezy jednotlivých kamenných nálezů za tyto přinesené „hromové kameny“!) Nebyly u vás získány nějaké bronzové nálezy (kopí, sekery, meče, ozdoby jako náramky, jehlice atd.) a to buď jednotlivě nebo hromadně (t. zv. depoty)? Není u vás známo nějaké předhistorické sídliště, kde se nacházejí (v které trati, v jaké poloze atd.) staré střepy a jiné věci? Nebyly u vás vykopány staré hroby a to buď „skrčci“ nebo hroby s nataženými kostrami (jaký byl obsah těchto hrobů, byly u nich bronzы, železné předměty, peníze?) nebo byly nalezeny žárové hroby s popelníci? Jsou u vás známa „hradiska“ s valy (v kterých tratích), jsou u vás trati „Hradisko“, „Hradiště“, „Valy“, Stráž, Strážná, Wachtberg atd., jaké jsou jejich topografické poměry a situace, co se zde našlo, co se o nich vypravuje? Byly u vás nalezeny staré peníze a jaké?

U každé odpovědi snažte se podati, pokud jest vám možno, co nejpřesnější informace (s náčrtý a fotografiemi), týkající se nálezových okolností dotyčného nálezu: parcelní číslo, charakter nálezště, kdo a kdy materiál získal, kde jest nález nyní uložen nebo kam se dostal atd. Uveďte vše, co jest podle vašeho domnění důležité nebo zajímavé a co může přispěti k poznání nejdávnější minulosti vašeho kraje! Sdělte také, nemáte-li o otázku pravěkého osídlení vašeho kraje sami zájem, kdo se otázkou nejdávnějšího osídlení vašeho kraje zabývá a přejete-li si s podepsaným spolupracovat. — Každý starožitný nález jest památkou po našich dávných předcích. Zachraňujte je a snažte se přispěti jejich vypátráním k vyličení nejdávnějších poměrů vaší vlastní domoviny!

Dr. Jos. Skutil v. r.,
ref. pro archeologii.

Dr. Jar. Kanyza v. r.,
ředitel SLUKO.